

שיורי אהבה

כאן

דוד קלוזנר

ב"לוח" האחרון שהוציאה חברת "אחיאסף" ושערך מד מ"ל לילינבלום, יצא סופרו המפורסם הזה במאמר ראשי נגד "שיורי אהבה", שרבו בשפת-עבר בימים האחרונים. בדבר הזה תמידים הוא עם "אחיהעם", שהוא חלק עליו בענינים אהבים הרבה. עקר טענתו (וכנראה גם טענת "אחד העם") נגד "שיורי אהבה", הוא — כי מחקים הם את משוהיהעמים, לא נהג הפעם על השאלה, אם באמת ראוי להתאגד על החקוי את העמים בעניניהם? או לא נשכה כי משוהיהעמים מחקים, אם אין בהם מקורות כלל, יכולים וצריכים להיות לשיחוק ולקלסה גם אם יתבו שירים על "כנסת ישראל בגולה", על אבותיהם וילדים או על כל ענין שישמאחן גם בעני מ"ל לילינבלום, ולא רק אם יתבו "שיורי אהבה", ובין נגד טענתו, הן הן צורך מ"ל לילינבלום לא לקבל על משוהיהעבה בפניו — כי אם בכלל על "ההרעים" המחקים, שרבו בספירתו באופן מבוזבז באמת, אחת היא, אם הוריום הם הרוזיאהבה בליכל הגושה פנימה או מבנים את תלואות-ישראל ככלי כל התעוררותה, רק "מחמה לשיר ולחיות" (בדבריו), ואולם למד לילינבלום יש עוד טענה אחת: האהבה היא רגש ישן נושן, ובכן, גם תמונת וצוריה הרשים לא נוכל להעשות עליה, כי רגש אשר מוצא מימינו-עולם ומנו כזמן האדם על-אדמות ואשר אלפי-משוררים ומלצים השתללו להעביר איש את אחיו ולבטאו ולהביעו בכל פרטיו ותמונתו, אינו זקוק לאיזה כמות-דעה, אשר יהיו עליו בעלי-החרוים שבנו" (לוח-אחיאסף, תרנ"ה, עמ' 22). בתור חוק לדבריו אלה הוא מביא את פתגמו של הוינה: Und bleibt eine alte Geschichte, doch immer neu. אמנם כן, המעשה הישן נשאר תמיד חדש לא רק מפני שהרגש הטבעי אינו מתישן לעולם, כי אם בזהו מפני הצרכים השונים והרבים, שהרגש הזה, רגש האהבה, מקבל גופש כל משנה ומספר בפניו ובפשו של כל איש ואיש בכלל בכל תקופה שונה ומיוחדת, והו סוד-ההצטרות של שיורי-אהבה האמתיים, הטבעיים, הנוכחים ממקור יותר עמוק, ולא האבירות שה יורדיהנים (שבה הוצא לילינבלום את יסוד העיצת-אהבה וככה הוא סתם, לפחות במקצת, את דברי-עצמו על הרוזיאהבה בתור "רגש אשר מוצא מימינו-עולם ומנו כזמן האדם על-אדמות"). אנאקראין הוינה לא ירשנו לעולם ומה גם "שיורי-השירים", ומדוע יען כי שיורי-אהבה אמתים אינם רק, צעצועים ופדחים, יען כי לא השתפכות-הרגש בלבד יש בהם, כי אם — הם חלק גדול מן ההבנה האנושית הפנימית, חלק מן ההשקפה האנושית על יחוסם של בני-האדם לחבש, לחיים, לתלכדות-הנפשיות, להשתעשעות רגונית והפשית תחת יד הקסם הנעלה והטמיה, אשר ישפכו עלינו הוינ, התום, העונה המתורה והרבה, אלה האנשים, המבקשים בכל דבר, תוך

נבאי קא משמע לן, כמובן, לא יבנו מעולם את הכה המוסרי וההברותי של האהבה, הם לא יבנו, כי האהבה היא כה קולטורי גדול ונעלה מאין כמותו, אחרי כי הוא נוסדה על האסתטיקה המרובת והמישפרת את המדות והמרחיבה את הדעת, ועל משיכת הנפשיות הו לוח, שעל ידה תצאנה לפועל התלכדות והתבונות של ההרגשות האינדיווידואליות; והיא היא הלא הכלית-התקדמותה הרוחנית של האנושיות כלה... האנשים ההם רואים באהבה רק, "אילת" פשוטה, התלכדות רגונית או נדוע מזה, תאנה נסה, אין להבדיל, כי היסוד הפיזיולוגי של האהבה היא שאיפת שני-המנים זה לזה לתכלית טבעית ידועה, אך כל עוד השאיפה הזאת בלתי-ידועה היא להאזינים עצמם, כל עוד לא עברה לה מדה נסה בדעת ובחשבון, אי קראים לה בשם "אהבה", אהבה זכה וטהורה, וכל אלה הרגישים רק אהבה נאות, המתפעלים רק מן הוינ והתום והעונה והנמשכים עי מעלות טפניות ורוחניות כאלה, כמו עי אבן שואבת, כל אלה לא וכלו לבלי לתאר את רגשותיהם הטהורים הנמצאים והנמרצים האלה; והתארים ההם, שבהם נעשים כבשר, בחום, ביניש אמתי וטבעי, בכלי-הנפש מדוב התפעלות ונענועים אל הנפש הטהורה והרפה האחרת, יהיו לשיורי אהבה, אשר קיומם הנצחי הוא בטוח, שירים כאלה עומדים למעלה מן הזמן והמקום, וכמובן גם למעלה מן העם והגויע. ליהודי יש חלק בהם כמו לוינ; ולא עדה, כי ליהודי יש בו חלק אם לא יותר גדול או למצער יותר נכבד, יותר נעלה באיכותו מאשר לוינ, לצרפתי ולשאר-העמים האחרים.

הקראים ותפלאו בודאי על השקפה כזו: אך פליאתם תמצא, אם ירשנו להציע לפניהם דברים אחרים על השירה העברית מראשית-היותה ועד היום ביחס לשיורי-האריים, הקדמונים והחדשים גם יחד.

הן ידוע היא כי בשעה שהונים והיהודים הצטטנו משיורי-עלילה עשירה ונאדרת מאד עוד בימים היותר קדמונים, היתה לעמי-ישם בכלל ולישראל בפני רק שירת-הגיון רבת-דעך ביותר, כסתרהדבר הוא, "סוביקטיותם" הרבה של בני-ישם, אשר באה להם, כנראה, הודות לשבתם במידקם במדבר, בלי-הסדר-משלכה קמועים וכלי-נגינות ותרם מצד מחוות-הטבע, הצמחים והחיות, בשעה שמושב העמים האריים הצטטן בשלל צבעי-מחנותיהם, בעירי-עד סבוכים ועבותים, מלאים סודות ונוראות, בפלטים גדולים, בצמחים עשירים ונוראיהם, כמעוות, סלעי-מגור ותהומות-עמקים, כל אלה הרחיבו את דעתם ואת טכסם של העמים האריים והיו שירתם גם היא יבתי-פעילות והוינות, בשעה שהנפש השמית התיכזה תמיד בפעמוותה העצמית והשתפך אחר-כך בשירים מביעים את רגשות-הנפש הדומיה והמרגשת, ככה היתה גם שירת-הנגיון העברית לשירה של השתפכות, של מוסר ותוכחה, של התרוממות הנפש והתלכבות הרוח, אבל לא שירה תאורת, או כמו שמכנים אותה העמים, "דיסקריפטיבית", ההחיים הגדולים השאירו לנו שירה נשוגה, שבה הביעו את כל רוחם הסהור, שבה הראו לעם את כל מנועותיו, הציעו לפניו את דעותיהם הישרות, התקוטבו ודכו בו, התאוננו על גדלם המר, על קשייומם, על רועם דבריהם, על צויה סלע ותיות קולם — קול קורא במדבר, ב"תהלים" יש קינות רמות, נפש מתגעגעת ודואבת ונפש עליזה ומתנאה ביוציה, תלונות והודות, אנהות ומצהלות-גיל, ואולם ציוריות יצירות, כמו שאנו מוצאים כבר בפאמורו של הומרוס ובספרי-היהודי הקדומים והקדומים, "דאם" או

בכל שירי חזק, הנביא לא עבר ולא שכלל את דבריו טרם החל לנאום נאום לפני העם, לא פאר ולא קטט את הצירים שרצה להעביר לפני שומעיו: דבריו היו יוצאים מן הלב, והמלים רופס בעקדם, מפני האמת הקדושה הצפונה בהם. ואולם בשעה שאנו רואים במקרא התאמנות לכתוב באופן צורף, או נכיר את כל הוסדרותיו של המשורר העברי הקדמוני בשירה הקאורית, הנה, "שירי-השירים", שיר האהבה האחד והמיוחד לנו מימדיקדם, שבו אנו מוצאים גם תארים וצורות חגיגיים, ומה נהנה כוז בצורה-האהבה ואהובתו אי-אפשר להסתפק לא רק לאיש בעל-טעם יפה בזמנו, כי אם גם — הננו אומרים זאת בבטחה — לאיש אסתטי בארצות-ינו והודו לפני שלשת אלפים שנה... מבטאים מעין, שני שרץ בשני עפרים", אפך כמנדל הלכנון, "שרך אן-הסחר", בנגך ערמת השים", או "לחיו בעדנות השם, מגדלות מרקחים", מעני עשת שך" — נראה את כל הוסר רגש הופי ואת כל הוסר-הרגשות-הפורה של המשורר העברי, אם לתאר אהובה, או צריך לתאר גם את שירה, גם את בטנה, גם את שררה, ואת האהב אי-אפשר לתאר בלי-צורה שוקו ומעין... אף שהוא "כמנדל הלכנון", בנק שחיא "ערמת-השים" או לחיים, שחן "כמנדלות מרקחים" — זאת היא הצורות העברית הקדמונית... ומה דמות נעדר למליצות מעין, ויהי אפך כתפוחים" או "מעני עשת שך"... לנו יאמר: הזמן והמסכות נרמו; מידיקדם, עם ענד ארמה, ואולם, כמה שלא נקדים את "שירי-השירים", גם אם נחליט שגכת בימי-שלמה, גם אז הן לא קדם הרבה לשירי-הזמרים והקדאם, וגם הזנים וההזנים היו בימדיקדם והזמן נרם, גם הם היו עמים טבעיים, ובמיד לשוא נבקש בצורה-הזמרים, למשל, הפיות, הסי-ההגשמה-המורה וצורים ממשמים יותר מל, ונחפך הוא: על כל עמוד ועמוד ב"אליאם ואודיסיה" אני מוצאים צירים ותארים, אשר עמידאי-זופה אינם יכולים עוד להראות דוגמתם גם בספרותהם כיום, ומיום שפסקה הנבואה בישראל היתה השירה העברית לשירה קדושה, לשירה דתית, ותשמש לתפלות הטהורות, ומן הקליר עד סוף המאה שעברה נכתבו בחרוזים הגדות מדרשיות, הלכות חזק, קנות, סליחות, פזמונים, כללי-הדקדוק וסתם פזמים מכל המינים, שמשוררם לחלוב את היהודי באהבת-הבורא או לרכוש לו ידעות דתיות ומדעיות בחרוזים רזים, ע"פ משקלים ויתדות ותנועות, בפזמים, כמובן היה העקר — הרעיון התפלה או האגדה, ולכן לא לפלא היה, אם השורר יוציא לא מצא פה כל כלכלה וטפחה, אמנם לעתים קרובות עסקו משוררנו גם בשירי-החל: אבל גם אז היה רעיון היוצני יהוע לפניהם, למשל קנאת השפה העברית (להראות העמים והשירים יסדה); "תחבואני" ו"תחביות עמואל" נכתבו מקנאה בשפת-היהודי ואלו-א"ר, "תפארת-המליצה" ו"כוכבי-שבריה-סוקים נחשבים לעקר בשני הספרים המפורסמים האלה גם יחד, רגיש הופי, הבעת הרשמים הטבעיים, הם טפל "טכטפלים" (ר' עמנואל הרומי היה, כידוע, רחוק בטבעו מענינים מאד ורק נדו להראות, כי שפיע לא תקצר מהביע בה גם נבול-שפה, הרבה בלי-הכל מעצור פנמו, בחרוזים נסים ועברים כל נבול). כאשר כתבו משוררנו הקדמונים תפלות או קנות, נכיר עוד הרגש הטבעי בשיריהם: אך נבואם לכתוב שירי-החל, נרגיש תיכף, כי העקר אצלם — המליצה או איו מנמה חיצונית, נקה נא אהד משיח האהבה היותר טובים לנאון השירה העברית הספרדית, היהוע בשם "ונה על אפיקרמום", בשיר הזה יש אמנם צירים יפים מאד מעין "שירי-הזמן ויהי

115

אופים" או "רדה לבני שפ" (רדה, תוצאות-הואסף, I, 134): אך סוף השיר עקרו מהו? קרכו לך עתות דודים וקא מועד לקנות אפרים

מן נקבה מועד מועדים | למחולת הפתקים. (שם, I, 135).

"שיר השירים" בלדיהם אל ננסת ישראל — אך יתכן... שיר אהבה עברי יהיה לשירי-התנוה, ושירי-התנוה — לתפלה בעד, "מהולת-המהנים"... ההדמות בלי-קוף, הקשה בלי-כך משפה עניה במלים משפתנו, החתימה בראשי-ההדורים וכל שאר מיני-הקשורים והצעצועים המלאכותיים, ישנו מוצאים בשירים העברים מימי הקליר והללה, מוכחים למדי, עד כמה לקחה הטבעיות בשירתנו ועד כמה התנדף הרגש האמתי והגיש הופי והצורות גם משירי מבהר משוררנו בימי-הביניים...

השירה העברית במאה האחרונה הלכה בדרך השירה הוישה והמלאכותית של ימי-הבינים עם כל שנועויות-הפזמונים, כאשר הראה זאת במשלים והנמאות מפליאים המבקר בדי-המסיון מר א, פאפיהנה עוד בשנת תרכ"ז בספרו, "קנקן חדש מלא יין", על המשוררים העברים בדור העבר אמר נרדון באחת מאמרותיו היקרות: "מים מלוחים ונאדות נפוחים ופספוסים-מלים בעולל-טפוחים, אללי לוי אלה משוררך, ישראל! אלה נביאך, בדי-הדורה! הפורטים תנועותיהם על פיקר-הצבעותיהם, בטורים והדורים, הכושים וארזים, בעלצלי-טעם יגנו לא על הגיון בבטת, כננויות שירי-השיר והלומי יין, חרוו ומשקל ורזה אין, ואיה הרוח הבה עלמתני ואיה הנועם המהיה נשמתי ואיה כה הדמיון, המהישבות והציונים, הנותן נשמה בפני-ההמורים? העלים גדלים ואיה הפרחים והשושנים? הדורים נאיים ואיה הפנינים?" (אגרות יל"ג, I, 91-90).

אהד היה מיכ"ל בעת החוא, שלא רק היה משורר גדול מטבעו, כי אם גם רכש לו השכלה אירופית באביב-יומו, ולכן בקראנו את שיריו הננו יכולים לישבות, כי שירים עבריים לפנינו... אך, לדאבונו, לא הספיק להתבטח כל צרכו במשך ימי-החיו המעטים, על אדם הכהן אביו הוציא כבר נרדון בעצמו משפט קשה: "וכשאנחנו לעצמנו אומרי לך — כותב הוא למר פאפיהנה בשנת תרמ"ה — שלפידעתי ה' לעבענואהן איננו משורר מטבעו, אמת כי ידעתי בשפת עבר והקדוקה הבה רחבה, מפני שעסק בה כל ימיו ברומס בהומר וכאשה עוסקת בעיסתה, אע"פ שכל זה לא יצילו לפעמים משגיאות קטנות בדקדוק ובלשון, אבל איננו משורר אמתי בעבור הושוו כה היבש כעין, כותב הוא את שיריו בהשכל ובעיון דק, אך לא בהרגש ובתהפעלות; דבריו יוצאים מן הראש ולא מן הלב, אדם כזה יוכל להיות חוקר ומבאר ומדקדק ופילוסוף ובל מה שתחפין, אבל לא משורר, מפני שהכלי היותר מועיל בשיר הוא הלב וההרגשה, וזה אין לו" (שם, I, 132).

ומשפט קשה כזה ממש הוציא מר ביינין ב"השלוח (כרך א, תרמ"ז) וכופר מצוין בהצפירה" (תרמ"ה גליונות 37 — 25) על נרדון עצמו שני אלה נולו מנרדון את כתיבה-המשוררים ועשורו לבלשן ומליין — ולא יותר, האם בעיקר לדעתי לא ולא? טענות העקרית של מר ביינין ביהוד היא, לדעתה, המסגרת הצרה, שבה סגרו את בשירנו של המשורר ואת אופן-התגלותו של המסיון הפזמוני בכלל, הוא כ"א לו איהו, דפוס" מיותר, איוו תבנית קבועה, שהמשורר מהויב להתלבש בה, וככה צמצם את מוטג המלה, "משורר" באופן משונה, כי באמת יש רק סמן מובהק אהד

למטורד אפתי — עצמת היגיונו וכוה הגדול לפעול על אחרים בחרוזי המבינים את היגיונותיו הפוערות. כל סמן אחד יהיה היגיוני כמות או יותר. הנה בדייני בקי ומצא, למשל, כי נודון היה מתקן ומעבד את החרוזי יותר מדון. אבל כך היה גם דרכו של היגיון, שעבד פעם אחת על שיר קטן אחד שתיים-שעשרה שעות רצופות. בדייני מצא, כי נודון היה „בורא“, בקי בעסקות והומדרמטון; אבל כזה היה גם פייסון, אחד הנאונים בין משוררי-אנגליה, אשר כל ירחיו הארוכים שר על האהבה והמדות-הטובות, כאשר נדפס מאמרו הנפלא של בדייני על נודון, אמר לי אחד מן החרוזי מבינים מן משורריו הצעירים: „אלו כתב נודון רק את משליו הקבנים לילדים גדולים, כי אז כבר לא היה שום דבר לביינין לאמור, כי נודון אינו משורר. לאפטיקין וקירלוב היו משוררים, אף כי לא כתבו שירי-אהבה ולא האירו את הדיכאטמוני בחרוזים שקולים באופן המקובל אצל המשוררים הליריים, וכאמת האם מעטת הוא הציונות, שיש בתקצורתה של איה, הלל מפיעתון או של „אליפלט העליון“ והאם רפה היא הפעולה, שפועלים עלינו המנותחים ומעשיתם של „רי שבדי“ (שני זקף בן טעוקן) מצד אחד ועל „פניחה“ (במצולות ים) מצד שני. הנה למשל את נודון המשוור כלו ולחרים מעל ראשו את העטרה, שעטרו בה זה שלם, צידך היה לבאר, כי אמנם היה נודון משורר, אך משורר ממין מיוחד, משורר של ימנו מלבד, משורר שאין לו הצדקה לקנות כי יקראו את שיריו בעבוד עוד שנים שלש תקופות, אף כי ימנו ישראלי לתהלה בקרית ספרתו ועמנו לנצח. למען היה לא רק ימנו נצח, כי אם גם שיריו נצחים, כלומר למען אפשר היה לקראם בכל התקופות ובכל העמים, היה צריך להיות מתקן במטורנות, שבאמת לא היו כאלו לא בו ולא בשאר המשורריו עד השנים האחרונות. נודון לא השיג את העליונות-הדמיון במלא עמקו, את הדיכאטמוני הפיוטי הנבלתי מקבל, המרחף תמיד על פני הדיכאטמוני המלא דוים, בדמיון מהותו ועצמו המסובבים, אשר לפעמים ותקשרו והיו ליצירת הרמנית אחת, באהות נפלאה ובלידת-נפשות... הוא לא הכיר את סתרי-הברואה יפת-הגונים, הממלאה את נפש-המשורר ניל הרעה, עליצות הנפש והרדת-קדוש גם יחד — כאחת הוא לא הכיר את הפאנתיאזיס שבמבטו, שחרתו הוא הוא הסוד הנכון לחשידה הציונית והספרות גם יחד. גם בשיריו, כמו בשירי-הלחי, קין כל הקצים הוא הדיכאטמוני הכל יכול ובכל מצאיו אשר על בן, אחרי כי ממנו הכל, אין לבקש בבהות האצילים ממנו סבות שונות ומלחמות תמידיות, כי מקור אחד לכולם!). על משורר כזה אין להתפלא, אם על האהבה יכול היה רק להתפלסף בחרוזים יפים ומבינים אמנם, אבל נביעים מהשכל (אהבת דוד ומיכל), חזירי הרביעי). אך מעולם לא עלה ברוח להראות ברוח את פעולת הרוח הכביר, בהשתקפו באופן שונה ומטונה נכפשות שונות בעלות תכונות משיגות זו מזו, בכל הניסים, שהציגו לפנינו נודון בפואמותיו, אנו מוצאים את אותם הישגות-האהבה, בלייכל שניים, בלי כל השמים אנטי-דיכאטמוניים, כאשר העירו בצדק גם מה בדייני ומה פייסן. נודון היה משורר-חרוזי אך יותר נכון, והורח-משורר במלא

(1) פה מתגלה כבר גם השפעת המונותיאזיס, אשר על יחוסו אל השירה העברית הרבנית לדבר במאמרו „משפט-ארונסט ורן“ בהמשכים, שבאו ב„המליץ“ חרנ"ה, Nr. 98, 99 etc.

הנכון לשיריה כל „המארופיותו“ אשר הודות לה אנו מוצאים בשיריו ריאליות רבה והשתלבות מקרים ישרה. הוא לא עסק בהכלים מעין ציוריות יפה, כשהוא לעצמה, כל ימנו היה מתאר את ההגיוני מצדו הרחי והחברות, אבל לא מצדו האנטי-הסתכלי. שירי-האהבה, עמילן ישל כל המשוררים, בספריו כמו שאינם, ובאלה המעטים שישנם הסרים הצור, המריצות והמקוריות, או — יש להם נטיות מיוחדות; לעשות פיוטים למקראות (אהבת דוד ומיכל) או להתמרמר על „הרועים הרועים“ ועל ענותו וצרותו (כל החלק הרביעי בשיריו, ואפילו „בן שני אדות“ „במצולות-ים“ כמו שפיעות ההקדמות הארוכות לשיריו).

המשוררים החדשים אמנם הרגיש היגיוני את חוסר שירי-אהבים בעברית ובשנים האחרונות נדפסו שירים כאלה ממספר יב, אולם — למה נכחד? — מלבד מעטים יוצאים מן הכלל, הנה כל שירי-האהבה החדשים שלנו הם — או הקצים משיגים לחינה ולרמנות או מטפשי-לילות מצטנים רק כשפה יפה ועשירה בדיכאטמוני, שירים צעירים במדה הדרושה, שיהיו נושאים עליהם יחד עם זה התם של רוח מקורי במדה דווקא, היו חסרים בספרתו עד היום, רק חובת אחת יש במשפחת-עבר, אשר לדמנותו רצו גם מבקרינו הצעירים לנטלה בספרות-הם ובקצת-הכתובים, וכאמת אפשר למצוא בה את הנסיון הראשון ליתר כשפתו הלאומית שירי-אהבה אירופיים ועבריים מאד, אשר חבטו אליהם זמן רב מאד, מימי מיכל עד היום, עם המחברת הזאת הוא „העונב“ (שירי-אהבה, זאת יל פייסן), ואף כי יצאה זה בחמש שנים, בכל זאת היא לדידי עליה הפעם בית פיוטית, אחרי שהתעוררה בספרתו שאלת שירי-האהבה כשפת עבר עי מאפרים של לילינבלום ואהרן-דעס.

כי המחברת הזאת, מלבד עיבה הרב כשהוא לעצמה, חוקה עוד בלבנו את החרבה, כי הדברים המובאים למעלה בתור פאראדוקס הם אמת ומורה, למעלה אמרנו כי „שירי-אהבה יש ליהודי חלק, אם לא יותר גדול, או לפעם יותר נכבד, יותר נעלה באיכותו מאשר לינין לצרפתי ולשאר-העמים הארזים“, ואחרי-התבוננות האמת בקובץ שירי-האהבה אשר לפנינו, נוכח אמנם, כי מן הדברים „העונב“, למרות היותו כמו אירופי ואנושי, גם כתבנו גם בסגנונו, הוא בכל-הוא גם עברי במלא-המובן, החד-ישיראל, הרוח הסוביקטיבי הנה, אשר הרבינו לדבר על אודותו למעלה, מתגלם בחובת הזאת בתבונה הדיכאטמונית, ואנו הוציא את „יפיתו של יפת באהלי-עם“, מבלי שיופסד הרוח העצמי של שירת-ישראל מאד, הזאת רק זאת הלא יש לנו הצדקה לדרוש מן הסופרים והמשוררים החדשים.

אך כיצד מתגלם הרוח הסוביקטיבי הנה בשירי-האהבה? ומה אפשר להגיש בהם, אחרי אשר הרגש האהבה הוא באמת סובייטי-לילינבלום, רגיש אשר מוצאו מימי עולם וממנו בזמן האדם עלי-האדמה, ואלפי-משוררים השתדלו להעביר איש את אחרו ולבטאו ולהביעו בכל פיריו ותמונתו? כדי לענות על השאלות האלה, עלינו לברר מקדם, כיצד יוכל „דיון מביני“ ידוע לטלטל באדם שלטון בלי-מצרים ולהגביל ולסגן מראש את כל מעשיו, מהשבוטו ודבריו. האדם בעל הרגש הכביר (שהוא תמיד משורר מטבעו, אפילו אם „לא יהיה בשורר והמורה“), לא יוכל לעולם להיות הפשי במחשבותיו ובהרגשותיו. אחת החרושות,

Heine
Lermontov

במובן היותר חזק, משעבדת אלוה את האיש הזה כלו, בכל הרגשותיו, בכל מחשבותיו, בכל חפציו ומאוויו, עד כי על כל ענין שידבר בו, על כל רעיון שיתעורר בקרבו, יהי אנוס להבש מנקודת-הראות של אותה ההרגשה הנמצאת, אשר רוחו מתרכזת בה ומתחזקת כמו בנהושתים אל נקודתה היותר עקרית. הדבר הזה יקרה גם לחוקרים המהולים (1), שאינם יכולים לחשוב את הקצתים למטרה בפני-עצמם, כי אם יראו במחקיריהם רק אמצעי להגיע על ידו לידו הכרתו וקבועותו של רעיון כולל נשוא ומקף. — רעיון זה, אשר לאש לאש יהיה להם למין *idée fixe*, המכליעה את כל שאר-האידאות או לכל הפחות, תשעבר אותן לעצמה, אך ביותר יקרה דבר כזה להמטורד האמת, האוהב בכל הוסי-לבבו, בכל הרגשותיו הבעיות והסוערות הליפות, את האידואל שלו. האנשים בעלי השכל הקר ותמרמרו על איש כזה מעל שוטח המאבד עצמו לדעת או ישתקן עליו ועל שניענותו, והבין לא ויכלה, אך יהזור איש מאה פעמים וזאת על כל רעיונות-ההרהר, שכבר בטא אותם בעצמו פעמים אין מספר, אך אלה שישבו אל לבם, כי האוהב, אם אדברנו חזקה ואמתית, איננו בין הרוין עוד, כי איננו עוד ברישות-עצמנו, איננו יכול עוד לחשוב את אשר יאבה לחשוב ולשיר על אשר יאבה לשיר. — אלה יבינו את רוח המטורד, הכותב שירי-האהבה אין מספר, שתכן כלם הוא נקודת-מרכז, האוהבה, ובכל זה בכל אחד מהם ינוע מותר הדוש של כנור הודע, ישמעו ויענועים הדשים של לב הזמח, של נפש רוגשת... לכתוב שירי אהבה כיום, היש דבר קשה מזה? כמה חמר נתן הרגש הזה לאלפי מטורדים גדולים עם קטנים, ועוד הפעם האהבה, ועוד הפעם אותו הרגש הנעים, המר, הישן המתחדש! אבל ההרגשה מטבעת עמוק עמוק בלב האדם, המטורד חש ומרגיש, ומבלי משים יקרו החרוזים מלבו ומבלי משים נמצא בהם רעיון הדוש, שלא קדמו בו כל איש לפניו, ומבלי משים נמצא בהם מין השתלבות הרגשות והסדה-הנאבים, שהם שונים בכל מה ישקראנו עד היום, כמו שיטונה שקיעת החמה עם כל מדאותיה היפים בהררי האלפים ביום קיץ הם מאשר היתה ביום אביב בהור... מר פרישמן ב"מכתבו על דבר הספרות" מאשים את פריץ ב"פלגוט", בנבנת חרוזים ממטורדים שונים ומטורדים שונים, כאשר מצא שיוונים קלים בשירי פריץ ליטורי משוררים אחרים: אבל, באופן זה, איזה מטורד לירי איננו נגב דברים? זה אלפי שנה עוסקים כל הליריקים בהתפלספות-הלב, בהצעת אותן השאלות הגדולות אשר מי יודע, אם היתה להן פתרון לעולמים, באותן *weltbewegende Fragen* שאינן שונות אצל עם זה מאשר אצל עם אחר; זה אלפי שנה שופכים כל מטורדי האהבה את רגשותיהם האנושיים על הליריק, ואך יתכן, כי בהציעם שאלות אנושיות ובהביעם הרגשות אנושיות לא היו בין שיריהם דמיון כל שהוא? נודון הליביש את המוטולו השכספרי המפורסם *to be or not to be — this is the question* בהרוזים הפנינים: נישנה, הנה אך אולי גם נחלומה... הדעה גם הוא, "פלגוט"י? הבל יודעים את החקיים הרבים והטוטים, שתקן המטורדים היותר אריגנליים את ברוך, ובכ"ז לא נועו איש לאמור אליהם, כי קופים הם, ונמיר-דברים הם, יען כי גלוי וידוע לכל, שהרעיונות הפזוטיים יקנו בשניים שונים שמקורם בתכונותו המיוחדות ובעולמו הפנימי של

(1) ראה, על פרשת דרכים" למר, "אחד העם", הקדמה, עמ' IX.

המטורד המזוקק, הנה, למשל, אנו יכולים להניח בנקל, כי מר פרישמן עצמו, בבקרתו ל"העונב" חקה את אופן הבקרת של מקס נירדא בספרו "Entartung", כמקן הוא מביא את הפסיכופיזיולוגיה של המטורד בכלל (מכתבים על דבר הספרות 16—13). במהו הוא מזכיר על סופרים ומטורדים, שעצבותם ובלתיים ובהות-נפשם אינם פועלים את פעולתם באמונה, שהם, מלאים מומים וכו', וסוף סוף מוכיחים והו לבלות באחריותם באחד מבתי אוסף המטוטיים או פאחד מבתי החוליים" (p. 46). — ממש כמו שיהישוב נודא את כל אלה שאינם כותבים לפי רוחו להוליד-הרהר ולמטוטיים (בין אלה ימנו גם טולסטוי, איסקר, זולה, רליון ועוד), כנודא הוא מסתפק במלה הזמה אחת מצויה בשני שירים למען יוכל לצעוק: "תפטרותו הנה הגנבו", וכנודא הוא פוסל את כל שירי המטורד, אשר בהישקפה האישונה לא ישרו בעינו אחרים מהרוזים, ומעלים עין מן החרוזים המצוינים והנפלאים... כל אלה הם סמנים מובהקים של חקי, ובכ"ז מי יתן ורבו בספרותנו "מחקים" כפרישמן, ואז בודאי היה אפשר לעיר מעט מתרומתם את קראנו, אשר הסמינו כבר לכל הממטאים הכלליים ולאופן הבקרת של אנשים שאין להם אף מושג קל ממצב הספיה באורופה ומתנאי הבקרת ההדרשה העולה כל כך למה פרישמן ביטעה שאיננו רוצה לחיות, וידע את האמת ומתכון לפרוד בה, או ביטעה שאיננו קרא את הספר המבוקר במחשבה החלה לבטלו או לשבחו... אך נשוב נא אל "העונב". גם טורו הראשונים, שנדפסו בעין הקדמה, מוכיחים, כי שירי פריץ הם אוריגנליים, עד כמה שזה אפשר לשירי אהבה בכלל.

הקושר לבני בקרבו פתחם
את בשרי בשיני נשאתי;
ובקשפה לה זרה עקבה משפפה
וקקונו יקרתי

האין בהרוזים האלה רעיון אריגנללי? שירי אהבה בעברית — האם אינם ציורים להתנצלות כוונ... כמה הן העלמות הראויות, כי המטורד יקדיש להן שירי-אהבה, שתדענה גם עבריות? יש אמנם בין מאה יודעים עברית גם, "ידעת" אהבה, אך מי היא? על הרוב בתראב אוריתודוכסי למהצעה, שבודאי לא נתן לה השכלה הגונה ובודאי לא היתה לה הנפשה להתפתח באופן טבעי, להכיר את העולם והאדם ולרכוש לה את הנרציה והביעה, את הרענות והמהירות, את הנעים והרק, הודון והשובבות התמימים, את כל אלה הקנינים, הקונים את לבות המטורדים האוהבים אהבת המטורד בודאי יש לה כל המעלות האלה, ובודאי — איננה יודעת אף מלה עברית... אך להמטורד בעת כבר אחת היא: הן לבנו נספר בקרבו זה כבר, הן משעה שהתאהבה עליו היא, הנה הוא שקוע ונבלע בה, או לא היה יכול לכתוב לה שירים, או היה הוישב להלול קדש למסור את אהבתם על הנה, או לא דעה עליצותו כל גבול ומרוב התרגשותו או אפשר היה לו לכתוב שירים על הרגש הבעי, שהוא למעלה מכל אומר ודברים... וכעת? בעת שקעה האיש כבר, בלבנו נשארו מרוחות, יוק, דאבון על קרירות-לבבת, וזאת התונה, את הקינה, יכול הוא לטפוף גם בשפה זרה לה לאוהבתו... זהו הרעיון הצפון בארבעת החרוזים הקטנים, שמר פרישמן הפיש בהם "קוה ואמטיקותה", ולא התבונן, כי לו היה פה, "מיטפטט והפוכו", או אמנם לא היה נמצא בזה כל רעיון מקורי... אחרי הפתיחה הקטנה אנו מוצאים מערכת שירים קטנים, שבכל אחד מהם יש רעיון מיוחד או עוד קן, עוד שרטוט, עוד רושם קל

וּמַעֲבֹר עַל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ
מִיָּמֵי הַפְּתִיחִים אֲחֵרִים;
וְהַמְּבַרְכֵת אֶת הַתּוֹרָה
תָּרוּ מִבִּשְׁתֵּי שָׁנָה י

וּמַעֲבֹר לְמִדְוַי־הַקְּרוֹם,
שֵׁשׁ בְּעֵדֵי כְּבָבִים וְקִצְיוֹן;
וּמַעֲבֹר יְרִיעוֹת שָׁמַיִם -
מִלְּאֲבֵי הַשָּׁמַיִת וּבְקִצְיוֹן. (p. 18)

מתורגמני אני לבאר את השיר הזה, לכל אהליש את הדשים ההוק, שהוא צריך לעשות על כל קרא מביק הדשים מעין; ותעלה למחמדיהרה - שם בעדי מנבים יבציון; ותהיה יריעות שמים - מלאכי השרת יבכין - זהו מפליאים גם את הקראים בשפות האירופיות הותר עשירות, ובכל זאת מה עבירה היא המליצה "מלאכי השרת יבכין" ומה עבדים הם הנבים, "מחמדיהרה", "מנבים יבציון"...

המסורר מוכח בקצות את אהבתו האמללה, אך הנה לפני שיר אחר, שבו נראה את התאמתו של האהב להיות מאושר, למעדי בדמיון, בהלום, ובהלומה, ומה הול להיטיש את האיקים אשר על דרו, והוא גם מנשר אל המדבר, הסואן בדמיון, אל המדבר, אשר תמיד תשמע בו המולה דקה, מן להש נעים בלתי נספק (פייטמן מרים, הסואן בדממה) - הסואן בקול רעש המולה, והחוק להמסורר, הקרא לקול רעש המולה, דממה... ולכן ישקט עטרת לבבו ומה גם אחרו כי "שמה מרומים מבוט" - ישפך על ראשו טל-אורות, אחרו כי אהבתו, הנראה אליו בחוק, מעירה את דרכו ומחבבת עליו את המדבר; אך הנה עלה השחה, ההלום כי דעף ואני גם - אהבתו ומחמתו:

אך יגויל את שְׁמֵי מַעֲבֵי
הַשָּׁמַיִת בְּיַקְדֹד אֶת נְוִי;

אֵן אֶקֶן וְאֵתִי אֶסֹגֵי
וְלֹא תִשְׁקֹם עוֹד שְׁמֵרַת לְבָבִי (p. 18)

השיר הנעים הזה מוכרז את הספור היהודי מנינו, שהדשים מה צדן במאספו, והדן שם, המהשמה והמנהג, ומשם יראה מה פייטמן כי בעל, העגבני והעל מה זה שפך.

אם אפשר לנצוא מרעיו בשירי פריק, אז אילי הווי - כי הוא חתר על הדמיון, שהוא מביח את אהבתו למדב פעמים רבות, אך גם אחרו התבוננת שטחית אפשר לראות, כי בכל שיר השיר יש צור אחר והעין הדשי, הנה, למשל, השיר השלישי:

לְבָבִים מְבֹאֵת
בְּיָמֵי הַתְּבִינָה
אֶת אֶתֶר הַכֶּבֶד
אֶת שֵׁשֶׁי אֵימִים;

וְנִתְּנָה בִּי מַעֲבֹר
קִבְּסוֹת לְכָבֶד
יִקְפָא בִּי דָמוֹ
וְחִשְׁד לְבָבִי (p. 5)

בשיר השלישי הנעים הזה, אשר הסרנו האחד הוא הביכורים, "חשך לבבי", מוכן הרעיון הטוב, הומה להרעיון הזה אני מוצאים בשיר קטן אחר, המכל צור אלגורי נהמד:

נָסַר הַתָּרָה גַּם הַשְּׁמַיִם
מִכְדוּשֵׁת הַמַּיִם;
בִּי אָמַר מַכְבֵּי, וּבְקִצְיוֹ נָסִיו
יְרִיעוֹת שָׁמַיִם י

קָרָאם הַתְּכַסּוֹ שָׁמַיִם מַמְשָׁל,
בִּי עָלוּ עֲנִינִים בְּקִשְׁר;
וְשִׁמְיוֹ נָגִילוּ, וְכָבוֹ הַמְּאֹרוֹת,
וְנִשְׁפַר הַמַּעֲדָה הַתָּרָה. (p. 19)

זהו, לדעתנו, אחד השירים היותר אורגינליים, המסורר מתא את האהב, אשר פניו ידרו משמחה, בחשבו את אהבתו לכלה שלה להשתקפות בהרה ושלמה מיהו הפנימו, כאשר ישתקפו בנהר, "בבדולת-המזים", הוכבים והרקיע; אך הנה את מצה האהבה העיב עין כבה, הנה השמים הבהירים (מזרח הך לי רקיע) התבטו בעבים - וכבר הלפה כל נאות הנהר: שמוי נטלה, הכתרתו מבעד לענן, והמאורות, "מכבי-העניים", כבו ודעכו - והידי-האהב נעברו לנצה...

בשיר אחר נראה עוד יותר את "התרכוזת-הווי" של האהב, הוא לא יחטוב עוד את אהבתו להפשיה, לעצם מיוחד: הוא רק הלק מעצמותו, האני השני:

לֹא אָבֹא אֶל בֵּיתְךָ, יְפֹתִי,
בִּי שָׁם רָגַעִי אֶשְׁרֵי נוֹכְאִים,
בִּי לֹא אִזְרֹר פְּנֵיךָ וְחִסְדְּךָ
קִפְלֵת אֶת בֵּין הַפְּאִיִם;

בבוא אל ביתה היא ראה את אור פניה והסדה, ובכן היא מאושר: אבל גם "רע-אשרו מראים" הם: בן כל הבאים הוא מחלקת לא את אור פניה והסדה, כי אם - את לבבו, הנקדע למהים בדאות, כי היא איננה רק הלק מנפשה מעצמותה, כי לא רק לו לבד הקדישה את כל מאור-פניה והנה... וכיאות הוא שואל: אם לבבו כבר קרוע ובתרו נתונים לכל בא ולכל מעיין (אבנעטר), למה עוד ישבע בדמו השותה, בבואה לביתה לעבור בין הבתרים, בבואה לראות, כיצד היא מחלקת את לבו, שהוא כבר לבוי...

השיר הזה הוא קצת מסוכך ודורש הטעמה יתרה; אך הנה שיר קטן אחר, המתרשם, למרות קלותו או הודות לה, בלב כל קרא לאור-הימים:

הַצְּפוֹר בְּלִי כָנָף
עוֹד עוֹף לֹא תִנְבֵּיִם;
וְאִם וְכָבוֹ כְּכָבִים
לֹא יִהְיֶה רָקִיעַ,
וְאִבְל הַחֹרֶשׁ,
וְתִשֵּׁם הַתְּנֵה;

רושם השיר הזה הוא חוק ונמרץ ביותר, כאשר עד שני הטורים האחרונים לא נדע אל מה יהוה בהרווי הקצרים, הפשוטים בתכנם והנעימים בצלצולם, שבו נרגש מעין נהוד-הצפרים מענף אל ענף, מעין רפיון ודלוג מענן לענן באותו ענן. גם אי-העבור ואי-השכלול המדומים מרבים את הך-השיר הזה וצר לנו, כי תהליש פעולתו ע"י המליצה הודה: "תחשך הנשמה".

למעלה ראינו, כי המסורר מתאונן על אהבתו, ההתאוננות הזאת השתפכה בכל מרחותה הסרתי-האונים בשיר קטן בעל ארבעה טורים קצרים וזרדים עד דכוחה של נפש:

דוּחִי עַל כָּל מַעְלֹלֶיךָ
קוֹבֵל עֲלֶיךָ, וּמְקַלֵּל י
וּלְבָבִי בְּדָמוֹ וְתִכְבּוֹסִים
וּבְלִחַשׁ אֵלֶיךָ אֶתְפַּלֵּל (20)

הזהו מתמרמר על כל תעלוליה, על הצחק האכזרי שהוא עושה לו, פעם
בהאירה לו צנים ופעם בהסתירה פנים ממנו, והוא קובל עליה ומקלל — את מי?
לא אותה, לא את התעלולים, את גורלו המר, את צרותיו... לא! אותה לא ובל
לועזים: גם בשעה שלבו מתבוסס בדמו, גם אז יתפלל אליה בלחש, כי היא אלילו
למרות כל מה שעשתה לו: הן היא רק קובל עליה, ולא מתאונן; להתאונן אין
לו כל צדקה, הן היא לא התחובה מאומה ביחס אליו.

את הצחק האכזרי, שהוא משחקת בו, את מוצאים מתואר בשיר אחר:

את "אפקרקה" ?	הישישי בפרה
את בתקנה ?	האירי פנה
וקנתה השיר	כל יעם קדמעה
מן נקה וקנה ...	של אורות עינה ;
וען קנתה בידונה ?	הישישי בפרה
את חיים קרענה ;	האירי פנה
וקנתה פנים קרענה	וקאישר אנכי
קבר קדמה עינה ?	מקל תללה ... (p. 10)

המשורר והשומע לפעמים לא אכזריה, ובתחמו על מחשבתו הורה הזאת, הוא
שואל: האם אפשר להטיב לאכזריה אחר, את הרחמנה, את הוכה והנקה כנוגד
השחר, אשר לא עממה עוד כל מיני התהדרות, כל הפין להשתדר על אטמים
ולחכות, הללים, כי רק חיים ברצונה, ואותה איראפטר להאשים גם בשעת-הדונה:
"עוד שים נחמאי — כבר נדעה עוקר, והמשורר יפנה אליה בנענועים גדולים ויחלה,
כי תשיט לו את רה ותצחיל פניה לקראתו, ואף כי הטאה נדה, ואף כי ענתה אותו
עד מאה, בכל זאת אל נא תועמנה עינה היפות מדמעה (המליצה, "של אורות עינה"
היא אמנם שלא במקומה ובזאת יצדק מר פרישמן), ואז יהיה הוא, המשורר, המאישר
בין כל הללים, אף כי גם הוא חלל מתהדרההה ויפיה... הצלצול הנעים והתמנה
האיריות הנחמדה של השיר הזה נותנים לו זכות להחשב בין המעולים שבשירי
"העניב".

לא נפל מזה הוא שיר קטן אחר שעשתו מר פרישמן לישחק וללעג:

בוקבי בשורה, בוקבי בקר,
בוקבי תקנה בתקנה ?
אקנשם מתפיר את הששישי
ששישי פאן הנה הנה.

קשה בכלל לפרש שירים: אותם צריך להרגיש... ועוד יותר יקשה לנתח
ולעשות באורים לשירים נפלאים כאלה: אך מה נעשה, ואנשים מצוינים בכשרותם
וטוב טעמים באים להפוך אור להושך... הנה המשורר אמר, כי כוכבי-התקנה,
המאירים לנו את דרכנו בחיים, הם רק, "כוכבי בשורה", כוכבים מבשרים רק את הכמות
ולא את היות, והם רק, "כוכבי-בוקר", המלחים את הצדע בשחור-ימי ובאביב-הלד...
וכוכבי-התקנה — מה יקדים ונחוצים הם לנו, אבל רק עד אשר התקות לא נמלאו,
לא התגשמו במעשה או בעונג; ובכן, את כוכבי-התקנה הרחמנה תהפיר רק, "שמש
תאנה נהה", תקנה נמלאה, והמשורר מוסף אה"ב ביחס אליו בפרט:

אך בחלוני אל פרונו,
כי עוד יומי לא יפוח ?

אך ברוך יהי כוכבי-בוקר אל נא ידנו בחלוני של האהבה, כי גם בוקר לא
הגיע לו עוד (כבר פריץ מתרגם את הפסוק, "עד שיפוח דיומ ונסו הצללים" — עד
שיחל היום לאור ותסור השתכל-לילה: בעד טובו וכונתו של תרגם זה אין את אהראים,
ובכלל טוב להתרחק ממליצות, שפרושן אינו ברור): וכאיש הוא מוסף:

צללי נפשי לא ינוסו
ונאת תקובי נפשא רוח ? (23)

עוד לילו לא תם, עוד הצללים המעיבים את נפשו לא נסו וטרם הגיע לו
הבוקר, ובכל-זאת כבר הספיקו התקות לעוכבו יחד עם כל צרותיו ותלאותיו, והוא
לא יאמין עוד בחיים... ובמחנה? —

קדרי שמים פתכם ונפשי נפשמיה ; כי היש גם את עיני יכפו חפשי אדמיה.	וקטפות קרות וקפיו עקה העבים על שפרי וקטפות קרות תפשינה אז עיני-הקפה על קברי. (p. 15)
---	---

כמה מיותר ועצבון יש בשיר הנחמד הזה! מה יפה ואוריינלי הוא הרעיון,
כי האהוב, בראותו את קדוות השמים, יהל לחשוב "עד עירורתי ומותי, ובירדת, טפות
קרות" מן העבים הקדושים יעלה על דעתי, דעת משורה לירי-סוביקטיבי, כי זהו בני
העבים על ישרו וכי טפות קרות כאלה תוריד גם יפתי על קברו... והו שיר אירופי
נעלה, שלא היה ביש בו גם הייתה, עברי יותר ממנו הוא השיר:

קחלו נרה עלי ראשי עת עוד ושלמי קויתי, משמים וקפדד רגשומי בלקבי לת מקרש קניתי.	אך עקה מרו תקובי ורוחי מבכה חלקי, וקאיש נשפם בקרשי וקפי ריק על גלקיו. (p. 24)
--	--

ההרה האחרון מזכירו את המליצה הנעימה, "ואעבור עוד בין הכתרים", מר
פריץ — משורר אירופי par excellence — אינו שוכח בכל-זאת, כי עברית הוא
כותב, ובפה מלא נכבד לאמר, כי הוא אחד הראשונים בין אלה, שהוכיחו לנו, כי
אפשר לבטא את ההרגשות היותר עדינות והיותר רכות, ואפילו את כל צללי-הרגש
לכל נחניו ומראותיו, בשפה העברית לא פחות מאשר בלועזית, וזוהי, כי החי, איש
יהודי" אמר באחד מטאמריו כי רק במקרה כתב הינה איטננות! אותן ההרגשות
הרכות שהביע בשיריו היו צריכות להתאר לא בשפת "עם ההוגים" עם כל עקוליה
וקישויות, כי אם בשפת-הנביאים הרכה והנעלה במשניותה הציורית, ואמנם, בפראות
מעין, "ורוחי מבכה חלקי", או, "ולבי ריק על גחליו" את מכירים את כל התמתחותה
של שפתנו הפיוטית: התקות המתות הן, "הלל-הרוח", שהרוח בעצמו מתאבל עליהם;
לבו, שבו נבנה מקדש להאהובה, הוא אהרית-תבערה, אהרית-השרף תקוותיו, ריק
אמנם, אבל, "על גחליו" עוד האהבה לוחשת גם בעמעומה — ועדים השירים האלה...
את מהירות שפת-הציורית נראה גם בשיר הבא, הכתוב במשקל בלתי-רגיל
אצלנו בוותר:

או מבערתי
 פלמק אין סוף של ענייה ;
 אמרתי לא שמעתי
 כי את נפשי כל ידעתי
 אך נשורות לי חיו דברים
 ואמר מי אכירי

גם קביל מרשני נמוקי
 פארקה נצרו ;
 רוחי נבוא אל תפלים -
 כי שמי צדיק נסגרו
 ונשפתי יקר שרו
 עת מית אשרי "שיר אבלים" (p. 29)

אחרי אשר טבע האהבה בעיניך אין סוף של ענייה, לא ידע נפשו, לא שמע גם את אמרת: הם היו לזמירות, למוזיקה נעימה — ובכל זאת או רק או הרגיש כי זה הוא... וגם כעת לא ידע נפשו, גם כעת ידעו מהשכחותו מוחו, רוחו סדה וכהו, אבל הפעם לא מיה אשיר, כי אם מאשר נסיו לפשו, ענייה "שמיים" ושפתותיה לא עוד הביעו, אמר "המזמורת", כי אם שירי "שיר אבלים" — על מות אשרו...
 התחזקות הרוח של האהבה מביאה גם לזיכרון הפלסופות, כמובן לזיכרון הפלסופות של הלב ולא של המוח, ולכן יש בה כל מה שהביעו המשוררים הפילוסופים מספר כל מה ששאל ושאל הלב בשנוי דברים וניעה לא ימצא. גם מר פרין חזר על השאלות הישנות, אך לפירוחו הוא ובתבנית דומה ובה הוא נוסך עלינו ההדגש ומביע את רוחו טאה הנה שיר קטן להנכי:

המלאי נפתי הניח
 ששם כל הדורות
 ונקיים פדמשה ?

המלאי נפתי הניח
 ששם כל הדורות
 תפקת הקורני ?

המלאי נפתי הניח
 ששם ידמו נמר
 ל כי גם אהבתי ? (p. 25)

המלאי נפתי הניח
 ששם ידמו נמר
 ל כי גם אהבתי ? (p. 25)

הבר הנרחב, ששם ינחו כל בניהמותה ושם תהדלנה גם תקותם גם אהבתם, הוא למשוררנו נר, המגדל אבנים, מצבות נחלות ומזמורות, ששם זורעים כל הדורות בדמעה — כשביל הרמה, ושם לא עוד תשמענה דפיקות הלב והמיתרה... הבית השלישי, המדבר על "קמה" ועל "תקנה פירחת" לא במקומו הוא ואינו מובן כל צרכו, ובניאה נלמד מר פרין גם הפעם בדיטרהיסטובוליסם, כאשר קרה לו פעמים רבות בספריו הרגוניים, אך הנה השיר הבא אהיו:

הארתים הוא תקובא
 קבל ומלואה מתהו,
 או קאדם לו טוכא
 אלים קצלמו כמותו ?

הרעיון הזה ישן הוא אצל הלועזים, אבל חדש אצל העברים, אך ההרזים הבאים היו נראים כחדשים והיו לוקחים לבבות, לו גם היו כתובים לועזית:
 הנשנה שם עין צופיה
 נר בספר כותבת,
 "בואו השבון" השלם
 הנורא על ישערי הקטת ?

"בואו השבון" הוא השלט הנדול והנרא, התלוי על "שעריהמות" — מה נחמד ומקורי הוא דמיון כזה! — ופתאם מתעוררים גם במוחו של המשורר כל הספקות הננקיים כמוחות אין מספר זה אלפי שנים:

הזורעים פקנו אל קרצים
 וברמשה נכנה אך סלעים -
 תהו נכבה (פכה) נר אהבתי
 ומוחי - מאכל הולאים ? (p. 26)

או כותבים אנחנו על פנס
 וחורתים בחול את הקורות,
 ולעש וסם למאכל
 וקנה כל ספר הדורות ?

בהתנבב הספק ללב, בואו להתפלספות עם כל מריחותה — או יבוא הקין להחיים העלזים, הטבעיים, וגם האהבה, בהשכו מהשבות מעציבות כאלה, בואו להדור לעמקיהם הרחבייה וסודיהחיים, ראה ונכח, כי עליו לקחת ברכתהפירוח מן האהבה, משיטוןהחיים, מכל ענני חמרו ורוחני באותו העלם, אשר הסיר את המסכה הנסוכה על פניההאמת בעוד זית נמצאים... בטורים האלה אנו מוצאים את אותו הרעיון הופה, אשר הביע סמולנסקין באמרו, כי, אם הוציאו אנו להרענע על הירח השושנה, אל נא ננסה להפרוד בין עליה ולנתח את נידיה ככונה לדעת את בניתה ואת הלקיה הראשית... שנייההחיים האחרונים יבחיולנו פתאם ויעירו בנו חשבות רבים... כתובת"שירים באופן זה הדשה היא עוד בעברית ועלנו להכיר בעדה תודה רבה ימר ו"ל פרין.

בסוף, העונכי יש פיק אחד בשם, "תמורה", מראה, אחריההתפלספות הפיוטית יבוא המוד מיסטיציזם פיוטי, לחש מלים, החילול בערפל של דמיונות"תהו, ואשר רק לשעמים נמצא כהן רעיון כריא. בפיק הזה הלך מר פרין בעקבות הדיקאונטים והסימבוליסטים הצרפתים, אותם המשוררים החדשים, שיהללו להחליט, כי צלצול-המלים כשהוא לעצמו דיו לשיר ואין צורך בכל רעיון פנימי. זולתהזאת קשה לנו להבין, מדוע הדפים שירים בלי-משקל, בלי-חריזות וכלי-רעיון (זה העקר), מעין:

הוסף המוכרה,
 אם תחמנקה,
 נולה אומלל אנכי ?

ביום אפלתני השמש
 פקרה עקה קיש פתי
 וקעבה פה ארבע וכו'. (27)

פה כבר לפנינו לא שיר, כי אם פספוס-מלים מעציבות, הוצאות מלב נשכר, ומה דמות נערוך להדיונים משונם מעין:

מדוע כל תקותי
 אך קשית קענו,
 אך מקסם תפיו,
 אך תלום יעור,

כלי לם,
 כלי לכד
 קרי ננה ! (32)

ואולם גם בפיק שומעים המיה דקה של המזהר הזה אנו מרגישים את רוחו של משורר מצוין ואנו לב נשכר, לחש נסתר של אהבה מתיאט, השואל:
 הקידו לך המוכרה,
 האמנם מי אנכי
 ותקיתי השמות
 קמו מקבריך
 קעצם ליל הקסמים ? וכו'

הרוזים כאלה מעוררים תגה אומת, המדבאה את הלב. וההרוזים הבאים מאותו הפרק, מעוררים את הלב ואת המוח כאחד. למשל:

את ואיש הרקבון
אל פום ליל הקקמים?
תגידו לי, תפוקה,
האמנם יקום נביא
ובקעת העצמות
יעשה נפלאותיו? (30-31)

תגידו לי, תפוקה,
האמנם יקום נביא
ובקעת העצמות
יעשה נפלאותיו?
האם לא נפשות מקום
ישפכו את רוקם (רוקן)?

כמה רעיונות והרהורים יעוררו הרוזים כאלה בלב כל איש המרגיש את המצב החמרי והרוחני הנורא של ארופה כולה, בספק המאה, ומה גם בלבדאי יהודי, אשר "איש הרקבון" או "רקבון היואיש" כל כך ידבה להטות ולבלע בעמו... האמנם יקום נביא — ובקעת העצמות יעשה נפלאותיו? האמנם יפח נפש בעצמות היבשות ומצד שני ילביש עוד וכשר ועצמות את "נפשות המתים" בעודם בחיים, המיעילים את כל שטן-הרוי, מאיני הטבעיים ותקוותי האנושיות...?

וכמה ציוריות יש, למשל, ברוזים האלה:
תגידו לי, תפוקה,
מדוע פל תקומי
אך חים נצנים,
או אפנת הרום
קמורתו העונב,
או רסום טל
באנפרם בקר?

מדוע פל תקומי
אך חים נצנים,
או אפנת הרום
קמורתו העונב,
או רסום טל
על עלה שושנה? (31-32)

האם רבים הנה בעברית הרוזים עשירים במלחם ומבטאים ושאים בדקות ציוריים המרחיבים בחרוזי העונב, אלה האחרונים... *

הרגשו לחביא מן העונב, שירי-אהבה רבים ושונים והטעמים מטביל הקרא העברי, שלא הסבין בשירים כאלה, מה היתה מטרתו בראש רבים יאשימו, כי כתבנו פרושים ובאורים לשירים או כי רצינו להגן על המשורר מפני מבקריו, אך באמת היתה מטרתנו אחרת לגמרי. רצינו להראות עד כמה עלול הניש האהבה להתחלף לכמה גונים ולהתמוצץ לכמה ניצונות, הנה לפנינו מחברת שלמה כתובה עברית ומוקדשה ל"הרגש" אשר מוצאו מימי-עולם המנו בזמן-הארץ עלי-אדמות, ולא לשום רגש אחר (מה שאין בשאר ספרי-השירים בשפת-עבר, וע"כ בחרנו ב"העונב"), ובכלל זאת מה רבו הרעיונות ומה עצמו ההרגשות השונות, התלוים והמקשרים ביניהם הנה "הנו מעשה יושן, אך הרש ישאר תמיד, כזאת אמנם זכירו לנו שירי-העונב" באופן נעלה, אנו הטעמנו את כל ישפעת-הרעיונות וההרגשות הרקים שהביע המשורר העברי במחברתו הקטנה. האמנם כל אלה הם רק, כתגות עוד, אשר יתנו עליו (על רגש האהבה) בעלי-ההרוזים שבנו? — ומר פרין אמנם משורר עברי הוא, ואמנם בתור משורר עברי יכול היה לתת על הרגש הישן, ב"תגות-עור" חדשות, הקוראים חברים מה שאמרו בראשית המאה הנוכחי ע"ד התרככות הרוז ב"שירי-אהבה" שירי-אהבה אמתים הם שירים ליריים נמוזים והרוז העצמי של ישראל מסוגל ביותר

להצורה הלירית, באמת, אם לא נשארו לנו מתקופת-המקרא שירי-אהבה רבים, שבהם היה צורך להתבטא הרוז הסוביקטיבי היה עוד בימיהם, או סבת-הדבר הוא — מה שנשארו לנו רק, ב"תגות-הקדוש", שבהם אין מקום לשירי-החול בשירי אהבה. הספר האחד "שיר השירים" שנצל באוהד-פלא מן הנגות, מוכיח למדי, כי על הרגש האחד היו מסבכים צדדים ודמויות והרגשות אין מספר גם בשירי-ישראל כמו בשירת היונים, ורק לישראל חסרו תמיד הרגשת-המדה ודקות-הבהגות-הנופי שהיו ליונים, ואת שתי אלה על משהרגנו החודשים לרכוש להם מספר-העמים היותר מתוקנים. בעל "העונב" הוא אהרן-מיכיל, הראשון בין משירי-ישראל, שהתאמץ לרכוש לשירי המפליאים בלבדך בהתייכות רוחו של כותבם, כלומר בתמונה עברית אמיתית, גם את כל הסגולות היקרות אשר לשירי-האהבה היותר מצוינים, שכתבו מובדא-משוררי-ארופה, וכבה צורך החקוי, שחקה מר פרין את המשוררים הלועזים, להחשב לא ל"חקוי של התבטלות", כי אם ל"חקוי של התהוות", אך שירי-פרין יכולים להתהוות גם עם שירי-מיכיל: אלה האחרונים מצטינים אמנם בדרך וע"כ הרבה יותר, אך אין בהם הברק והרעפית-הרעיונות, המפליאים אותנו בלבדך בשירי "העונב" — להאכנוט טרם הגיעו קראנו ואפילו מבקרונו ליד-החברת, כי שיר קטן מלא צדדים יפים והרגשה טבעית ונמרצה יקר לנו הרבה יותר מן השירים הארוכים על ישראל ותורתו ונלותו: ואולם קוד נקודה, כי יבוא יום וישראל ישוב לתהות, ובשוב הנשגותו להיות או טבעות ואנושיות, הנה הספר הקטן הזה לדיכיה-הסין לכל בני-העונב, לישראל הצעיר, אשר דע על אדמתו בארץ, שבה הושג "שיר השירים", אהבה רוים אנושיים ולאומיים, מלאים וטבעיים.